

FORURENET . Et dansk firma har i årtier importeret hele tankskibe fulde af forurenede spildevand fra den norske olieindustri. De fortynder det med grundvand, renser det og leder det ud i Agersø Sund. Lokale klager over forurening og døde fisk. De føler, at ingen lytter.

Som smurt i olie

MAGNUS BODING HANSEN
XMBH@weekendavisen.dk

En fisker fra Agersø modtog i 2003 et mystisk telefonopkald. Det kom fra en fritidsdykker, som ved et tilfælde havde gjort et uhyggeligt fund: »Døde fisk, en masse døde fisk, især fladfisk.« Fiskene lå, fortalte dykkeren i telefonen, rundt om et undersøisk udløbsrør, hvor et privat firma leder behandlet industrispildevand ud i Agersø Sund og med strømmen ud i Storebælt.

Intet blev det samme efter det opkald for Agersøs sidste erhvervsfisker, den nu pensionerede Jan Rasmussen, en venlig og tobakshæns mand. I 17 år siden opkaldet har han forsøgt at finde ud af, hvad der passerer gennem udløbsrøret og ud i sundet fra den danske milliardvirksomhed RGS' rensningsanlæg ved den affolkede halvø Stignæs syd for Skælskør.

Firmaet er blevet hans fjende. For da han for Dansk Fiskeriforening gik ind i sagen, gjorde han hurtigt flere bekymrende opdagelser. Den vigtigste var, at firmaet mange gange om året modtager tankskibe fulde af forurenede spildevand fra den norske olieindustri. De blander det op med godt dansk grundvand og renser det, før de pumper det ud i det lille farvand. Lige så meget grundvand bruger fabrikken på et år som en mellemstor dansk provinsby – 622.000 kubikmeter i 2019. Ifølge virksomheden er det for at udligne saltet i vandet, men det gør det også lettere at holde sig inden for grænserne for, hvor mange farlige stoffer man må udlede.

Det hele sker med de danske myndigheders tilladelse. Det har stået på siden 1996.

Fiskeren har forgæves forsøgt at råbe Christiansborg og de landsdækkende medier op. »Det er som at slå i en pude,« siger han forrige søndag i sit hjem på Agersø under endnu et møde med en betroet kreds af folk, som han kæmper mod spildevandsimporten sammen med: en lokalpolitiker, en lektor emeritus og næstformanden for Storebælts Småbådsklub. »Gruppen« kalder de sig. På væggen bag det spisebord, de er samlet omkring, hænger der 25 blå porcelænsplatter med fiskekuttermotiver på. De gør status på deres kamp.

Søren-Anker Jensen fra Storebælts Småbådsklub har lavet en rundspørge blandt 71 af sine medlemmer, som alle har svaret, at det går tilbage for fiskeriet i Agersø Sund – helt fra Storebæltsbroen til Smålandsfarvandet ud for Lolland forsvinder fiskene. Flere omtaler havet omkring Agersø som »dødt«.

Henrik Toft Jensen, lektor emeritus i geografi og tidligere rektor på RUC, har regnet ud, at der fra 2006 til 2020 er importeret to millioner ton forurenede vand fra den norske olieindustri. Han kan ikke bevise det, men han tror, at det er derfor, fiskene dør. Selv hvis alt er foregået lovligt, har havmiljøet lidt skade, siger han, for der er udledt arsen, kviksølv, kobber, barium, PAH-stoffer og PFOS.

Anne Bjergvang, agersøbo og medlem af Slagelse Byråd for Socialdemokratiet, er der også. »Hvis vandet er så rent, som de siger, hvorfor sejler de det så ikke tilbage til sig selv og udleder det deroppe,« undrer hun sig. For miljøets skyld ønsker hun at stoppe importen af spildevand. Hun har netop modtaget en ny stor aktindsigt – dem tager hun

sig af for Gruppen. Hundredvis af sider har hun samlet gennem årene med fragsedler fra tankskibene, lister over stoffer i vandet fra den norske olieindustri og e-mails mellem de norske og danske miljømyndigheder. Det er fascinerende læsning.

For dyrt for Norge

I udgangspunktet er det ulovligt at sende farligt affald til bortskaffelse i andre lande. En del af vandet »nyttiggøres« af RGS, og så må man godt. Men alt det spildevand, som RGS bortskaffer for firmaer som Equinor Mongstad, det tidligere Statoil, har de kun lov til at bortskaffe, hvis Norge ikke selv kan gøre det. Det fastslår Basel-konventionen, som er blevet til for at undgå, at rige lande kan sende deres giftige industriaffald til fattige lande.

De norske myndigheder argumenterer i aktindsigten derfor igen og igen for, at Norge ikke selv kan håndtere det forurenede spildevand. 30. september 2019 skriver de norske miljømyndigheder eksempelvis til de danske: »Der findes kun få anlæg i Norge, som kan behandle denne type affald, men de har ofte ikke ledig kapacitet.«

Hvorfor anskaffer hovedrige Norge sig ikke bare den kapacitet? Til det svarer det norske miljødirektorat, at de overholder loven om, at eksporten skal godkendes i begge lande. Det er Danmarks eget ansvar, hvad vi går med til at modtage, skriver de til Weekendavisen: »Det er et internationalt marked for behandling af affald, som styres af udbud og efterspørgsel. Det er de danske myndigheder, som har ansvaret for, om anlægget i Danmark har tilladelserne til at tage imod affaldet.«

Det er også holdningen hos Equinor Mongstad, en af RGS' storkunder. De oplyser i »meldingsskema NO 434773« for »grænsekrydsende transport af forurenede vand«, at de ikke »har kapacitet til at håndtere det«. De søger om lov til at sende det til Danmark for et helt år ad gangen. Det gør de, skriver de, fordi de har »behov for forudsigelighed og tilstrækkelig fleksibilitet med hensyn til den vandvolumen, som kan eksporteres«. Og fordi Norge stiller »strengt krav til pligt om at reducere forureningen så langt som muligt. Dette skal gøres uden urimelige omkostninger«. Tilsyneladende er det billigere og lettere at sende det til Danmark end at finde en måde at udlede det i Norge.

Det er i hvert fald for dyrt for Norge at klare det selv, mener daværende dansk miljøminister Kirsten Brosbøl. I et mailsvar 27. februar 2015 til Jan Rasmussen og Danmarks Fiskeriforening anfører socialdemokraten således om forbuddet mod import til Danmark af affald til bortskaffelse: »Forbuddet gælder dog ikke, hvis eksportlandet ikke selv har anlæg, der kan behandle affaldet, og hvis det vurderes, at det vil være uforholdsmæssigt dyrt at behandle spildevandet.«

At Danmark er til at slå en god handel af med, har også Sverige fået øjnene op for. Siden 1999 har Stena-koncernen eksporteret spildevand til RGS, som de indsamler mange steder fra. Tidligere i år skrev de – i et noget afslappet sprog – en ansøgning om at sende spildevand til RGS, som er »indsamlet fra forskellige industrier, for eksempel bilvaskerier, produktionsindustrier m.m. og også fra havne. Spildevandet kommer også fra vores egen olieproduktion«. Også de får lov af de danske myndigheder.

I Norge er man mere strikse. Her mødte det store lokale protester, da der i 2013 blev sendt en ansøgning til de norske miljømyndigheder om lov til at slippe behandlet spildevand fra den norske olieindustri ud i egne farvande, nærmere bestemt i Fensfjorden tæt på de store Mongstad-boreplatforme, som RGS jævnligt modtager spildevand fra. De planer blev af Naturvernforbundet, Norges pendant til Dansk Naturfredningsforening, sammenlignet med »at skyde sig selv i foden og samtidig dolke Nordholdland i ryggen. Vores børn forlanger en ren verden«.

Der var høringer, læserbreve og stort postyr: »Vi ville ikke have megafarlige stoffer ud i vores natur, hvor de lagres i ti tusind år,« husker Ketil Hindenes fra Naturvernforbundet,

som deltog i mobiliseringen. Den samme pondus har Gruppen fra Agersø indtil videre ikke haft.

Kun krabber tilbage

Måske fordi problemet er svært at se med det blotte øje. Jeg sejler rundt i området i et par dage, både for sejl og med færge, og taler med folk. Idyllisk ser her ud – med gæs i V-form over Agersø Sund, kajaker i Skælskør Fjord og badegæster på den hyggelige, hvide Kobæk Strand ikke så langt fra fabrikken. Badevandet er klart. Det lugter normalt. Men fiskene er væk, fortæller de lokale.

»Her er ingen fisk mere på grund af den fabrik derovre,« hævder Michael Holst på Agersø Havn. Den tidligere erhvervsfisker i gule overalls peger over på RGS. Rensningsanlægget ligner en eventyrborg i den hvide morgendis. Holst elsker at fiske. Han bliver ved, selvom det i dag kun er hans hobby, og selvom han næsten intet fanger længere. Han viser mig dagens fangst: »Lidt ål og en masse krabber. Altid de forbandede krabber. Det er, fordi her ikke er nogen fisk til at spise dem mere.«

Det samme fortalte den pensionerede pædagog Susanne Carlsen aftenen før. Hun nød solnedgangen på en bænk på havnen med sin hund Bonnie (»som i Bonnie og Clyde«). Familien Carlsen har pilket og haft bundgarn i flere generationer, men nu om dage fanger de ikke ret meget. »Det er for galt, at fabrikken tager sine egne prøver,« mener hun. Foran grillbaren lidt derfra holdt en rollator. Jan Rasmussen sad der og drak en øl med nogle venner. Agersø huser en del pensionister og folk på overførselsindkomster. Oppe på markerne bag havnen stod en rød mejetærsker og rustede. Fasaner flygtede. En harekilling var blevet fortæret fra hovedet af en rovfugl og lå og rådnede i sensommersolen.

Det er aldrig lykkedes Jan Rasmussen at bevise, at de døde fisk er RGS' skyld. Men gennem årene har Gruppen dokumenteret, hvordan skadelige stoffer importeret fra den norske olieindustri af RGS igen og igen er endt i Storebælt. Midt i 00erne er der efter mindst en eksplosionsbrand på et tankanlæg i Norge kommet store mængder vand med PFOS i hened. Det farlige stof fandtes i den slags brandslukningsskum, som brandene blev slukket med. Det kan skabe hormonforstyrrelser og svække immunforsvaret i dyr og mennesker. Både Slagelse Kommune og RGS bekræfter, at der kom slukningsvand fra branden til Stignæs, hvor der i årene derefter blev påvist høje forekomster af PFOS i RGS' udledninger.

Det har Jakob Strand, ekspert i giftstoffer i havmiljøet og seniorforsker ved Institut for Bioscience på Aarhus Universitet, dokumenteret i en forskningsartikel. Mens stoffet allerede dengang var forbudt at udlede i de norske fjorde, tolererede Danmark det stadig i langt større mængder end i dag. Formentlig var det altså ikke ulovligt – men skadeligt det var det. Også kviksølv er der nogle år målt forhøjede forekomster af i udledningerne fra RGS.

Strand har gennemgået de mange analyserapporter og aktindsigter, som Gruppen har indsamlet. Miljøbiologen er forundret over, at norsk spildevand udledes i de indre danske farvande og ikke de større og dybere norske farvande, som bedre kan tåle det. »Det kan forårsage varig miljøskade,« vurderer han.

Om loven er blevet brudt, tør han ikke afgøre, men at gift fra det norske vand kan have bragt havmiljøet i Storebælt i fare, anser han for et faktum. Og RGS forurener stadig. Det viser deres analyserapport fra marts 2020, som Weekendavisen har set. Den er lavet af det uafhængige firma Eurofins på baggrund af RGS' egne vandprøver. Enkeltstående overskridelser er ikke altid ulovlige, men prøven viser forhøjede værdier af forskellige kræftfremkaldende tjærestoffer, de såkaldte PAH'er.

En letkøbt sydebuk

Hos RGS afviser Jonathan Cope, divisionsdirektør for *water solutions*, kritikken fra Gruppen som en smædekampagne af »myter og misforståelser«.

Den venlige, dansktalende brite pendler fra Holstebro. På væggen bag ham i receptionsbunkeren hænger en plakat med en glad lyshåret pige på en badebro. »Vi renses den jord, vores børn skal overtage,« står der. Omtrent en femtedel af det industrispildevand, RGS modtager, er fra den norske olieindustri, oplyser han; to femtedele er fra den danske olieindustri, og resten er fra andre industrier.

Han viser stolt rundt på anlægget. Her lugter af olie. Cirka femten moderne tanke med spildevand fortsætter mange meter under jorden. Over jorden har nogle af dem aflukkede, hatteformede toppe. Andre er åbne og med hvirvler i det brune vand, når forurening i første fase nedbrydes med tilføring af ilt. Senere passerer vandet gennem nogle metalbeholdere med mikrofiltre. Sidste stop før Storebælt er 12 flødekaramelformede siloer i jern med tykke ledninger og spidse bunde. De koster små 100.000 kroner stykket og udskiftes cirka hver anden måned. Her drysses vandet igennem, og giftstofferne fjernes med kul, som de klæber til.

I en aflåst hal uden vinduer opbevares de vandprøver, firmaet selv udtager. Fordi anlægget er »toppen af toppen«, vil RGS ifølge divisionsdirektøren gerne testes »langt mere«. Han medgiver, at de i dag reelt tester sig selv: »Det er meget dansk med al den tillid,« smiler han. Det lider firmaet under, fordi de ikke har noget at skjule, men dermed kan blive beskyldt for det. De er »en letkøbt sydebuk«, fordi de er »så synlige i landskabet«.

I virkeligheden har Danmark brug for »mere RGS – ikke mindre«, argumenterer han. Landets kommunale anlæg modtager nemlig industrispildevand, som ikke opbevares i lukkede tanke som her, men i åbne kloakker. Når det regner, løber kloakkerne ofte over, og urensset industrispildevand ender i havet. Det var sådan, skidt og møg i sommer endte i Københavns Havn, hvor journalister og politikere bader, og skabte stor furor.

Dét er det egentlige problem, og det vil RGS gerne være med til at løse: »Hvis Danmark forbød at have spildevand i åbne kloakker, ville man skabe en kæmpe industri for firmaer som vores, forbedre havmiljøet og lade firmaerne betale deres egen miljøregning. Det kan mange godt. Og er staten bange for, om mejerier og bryggerier, som har meget spildevand, så vil flytte til andre lande, kan den jo bare købe lukkede anlæg til dem,« siger Cope.

Divisionsdirektøren afviser, at RGS har forurenset med norsk spildevand. »Ingenting i verden er nul – der kan sagtens være midlertidige overskridelser, men så kontakter vi selv kommunen. Vi forurener ikke – vi fjerner forurening. Vi dokumenterer med daglige målinger, at det vand, vi udleder, er renses til langt under de tilladte grænseværdier. Vi synes faktisk selv, vi er verdensmestre,« siger han.

Kontrollerer sig selv

Det mener en tidligere RGS-operatør dog ikke. Vedkommende indvilliger, trods firmaets strenge tavsheds klausuler, i at fortælle anonymt om forholdene på Stignæs-anlægget. Weekendavisen møder ham bag en Cirkel K-tankstation uden for Skælskør.

»RGS har snydt med sine vandprøver,« forklarer vedkommende, stående op ad et gitter med gasflasker. Hos RGS skulle operatøren en dag i oktober 2014 tage en af de fire daglige udløbsprøver, da han fik en ordre om ikke at gøre det af en navngiven chef. Det afviser både denne chef og Cope. De gætter på, hvem operatøren er, og kalder det for »et hævn tog« efter en uenighed, som endte med en opsigelse.

Operatøren hævder dog at kunne bevise sin version af historien: »Som operatør på RGS tager man fire prøver om dagen: én til intern brug, én til eksternt, én til en ugentlig blandingsprøve, én til reserve. Den dag i 2014 ser slammet i bassinet særligt beskidt ud. Jeg skal til at teste det, da jeg får en ordre om ikke at teste det. Det er fusk, så jeg tester det alligevel og filmer det.«

Weekendavisen har set operatørens mobiloptagelse og vedkommendes dagbog fra den pågældende dag. Mod chefens ordre ender prøven med at blive taget. I Slagelse Kommune har man ikke hørt den historie før. Men man svarer, at oplysningen umiddelbart godt kan stemme med RGS' afrapporteringsrapport den måned, fordi grænsen dér er overskredet for B15, en slags organisk iltforbrugende slam.

Overskridelsen vurderedes som ufarlig, så kommunen straffede ikke RGS. Det fortæller Nikolaj Mikkelsen, som har været ansvarlig for Slagelse Kommunes tilsyn med RGS, siden Vestsjællands Amt blev nedlagt i 2006.

Man kan godt stole på firmaet, mener han. Det er der også brug for. Således har man ifølge miljømedarbejderen »aldrig« foretaget en uvarslet kontrol af deres udledning af spildevand. Det ville være for dyrt og for svært, forklarer han:

»Udledningen sker på 8,5 meters dybde, og vi har ikke skib eller udstyr til at undersøge udledningspunktet.« Andre myndighedskontroller af spildevandet foregår ved, at man melder sin ankomst »i god tid«, siger han, fordi man »jo skal låses ind«. Der er altså reelt tale om »egenkontrol«.

Det mener Mikkelsen fra Slagelse Kommune ikke er for naivt:

»Hvad skulle vi ellers gøre? Udgangspunktet er, at vi stoler på mennesker. Og virksomheder. Det er lovbestemt, at man kontrollerer på den her tillidsbaserede måde, og andet ville være voldsomt dyrt,« fortæller han per telefon. Operatørens historie havde han ikke hørt: »Hvis den er sand, så ryger tilliden,« erkender han.

Den samme operatør hævder, at RGS – efter at have modtaget spildevand fra en norsk oliebrand i 00'erne – skal have haft radioaktivt materiale liggende. Det har de ikke tilladelse til. Ledelsen talte ifølge operatøren derfor heller ikke højt om det:

»I stedet var det en laborant, som en dag fortalte mig, at det vand, jeg traskede rundt i nede i ingeniørgangene under anlægget, var radioaktivt. Det syntes hun som en god kollega, at hun var nødt til at advare mig om,« siger han. Laboranten selv afviser den historie.

Alligevel foruroliger den miljømedarbejder Mikkelsen. Det er almindeligt med radioaktivitet i visse affaldstyper fra olieindustrien, så han tager beskyldningen »meget alvorligt« og »vil straks undersøge den nærmere«.

Om det måske var bedre slet ikke at importere forurenede norsk spildevand, vil han ikke svare på. Det er et politisk spørgsmål, som Miljøministeriet bør svare på, mener han. Det gør miljøminister Lea Wermelin sådan her: »Sagen her er ny for mig, men ud fra de oplysninger, I præsenterer, undrer den mig meget. Vi skal ikke bruge havet som skraldespand.«

Tilladelserne til at importere farligt affald gives af Miljøstyrelsen. Dér forklarer mellemlider Mikkell Clausen, at de gives, når affaldet kan »gøres nyttigt«, eller når afsenderlandet ikke selv har kapacitet til at bortskaffe det. Det er dog ikke et krav, at man arbejder på at opbygge den kapacitet.

Norge kan altså blive ved at sende forurenede spildevand herved til evig tid? »Det tager vi ikke stilling til i vores sagsbehandling,« oplyser Clausen.

Næste norske tankskib med spildevand fra olieindustrien ventes at lægge til kaj ved Stignæs engang i efteråret. RGS vil få besked to uger i forvejen.